

ФІНАНСИ І БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 339.727.3

Логутова Т.Г.¹, Дресвянніков Д.О.²

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ АНТИКРИЗОВОЇ ПІДТРИМКИ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОЇ СИСТЕМИ

Дослідження особливостей кризи у фінансовому секторі зарубіжних та вітчизняних науковців свідчать про те, що це довготривалі та системні явища. Серед чинників впливу на фінансову кризу можна визначити: економічні, політичні, зовнішні. Враховуючи наведені чинники, було запропоновано створення нової міжнародної фінансової системи, яка базується на реалізації системи заходів які запропоновані авторами статті.

Ключові слова: криза, фінансова система, кредит, міжнародні фінансові інститути.

Логутова Т.Г., Дресвянніков Д.А. Актуальные вопросы антикризисной поддержки финансово-кредитной системы. Исследования особенностей кризиса в финансовом секторе зарубежных и отечественных ученых свидетельствуют о том, что это долговременные и системные явления. Среди факторов влияющих на финансовый кризис можно выделить: экономические, политические, внешние. Учитывая приведенные факторы, было предложено создание новой международной финансовой системы, которая базируется на реализации системы мероприятий, которые предложены авторами статьи.

Ключевые слова: кризис, финансовая система, кредит, международные финансовые институты.

T.G. Logutova, D.O. Dresvyannikov. Pressing questions of anti-crisis support of financial system. Researches of features of crisis in the financial sector of foreign and domestic research workers testify that it is the of long duration and system phenomena. Among the factors of influence it is possible to define on a financial crisis: economic, political, external. Taking into account the resulted factors, creation of the new international financial system which is based on realization of the system of measures yaks are offered the authors of the article was offered.

Keywords: crisis, financial system, credit, international financial institutes.

Постановка проблеми. Робота присвячена дослідженню причин виникнення фінансової кризи, чинників впливу на її розвиток та розробці напрямів виходу з кризи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питань фінансової нестабільності та кризових явищ займалися багато вітчизняних учених та науковців з країн СНД, зокрема А. Анікін, О. Василик, І. Д'яконова, А. Єпіфанов, Н. Заяц, М. Монтеc, С. Мочерний, К. Рудий та інші.

Дослідженню сучасного стану наслідків кризових явищ та впливу світової кризи на економіку країн присвячені праці Б. Данілішина, І. Дорошенка, О. Прядка та інших учених-економістів і політиків. Проте дуже стрімкі та динамічні процеси кризових явищ потребують детальнішого аналізу впливу світової фінансової кризи на економічний стан усіх країн світу, й України зокрема.

Зарубіжні та вітчизняні науковці, дослідивши особливості криз у фінансовому секторі, дійшли висновку, що це – довготривалі та системні явища. Ось чому сьогодні питання, що ви-

¹ д-р екон. наук, професор, Приазовський державний технічний університет, м. Маріуполь

² аспірант, Приазовський державний технічний університет, м. Маріуполь

світлюють заходи антикризової підтримки фінансово-кредитної системи, є дуже актуальними, та враховуючи той момент, що в різних країнах фінансово-економічна криза починалася в різні проміжки часу, а також довготривалість наслідків кризи, будуть актуальними ще 3-4 роки.

Мета статті – аналіз літературних джерел щодо визначення фінансової кризи, дослідження причин кризи і чинників впливу та формування заходів виходу з кризи.

Виклад основного матеріалу. З аналізу літературних джерел можна дійти висновку що фінансова криза це порушення рівноваги у функціонуванні системи фінансових відносин, яке проявляється в нестабільності фінансових інститутів та кредитно-фінансових установ і виражається в різкому падінні ВВП, що дестабілізує процес формування та розподілу централізованих фондів держави. Фінансова криза складається з бюджетної кризи, кризи грошового обігу, банківської кризи, кризи ринку страхування, біржової та валютної криз.

Виходячи з сутності кризових явищ, можемо стверджувати, що вони характеризуються: порушенням рівноваги макроекономічних показників; зростанням безробіття; падінням життєвого рівня населення; зниження платоспроможного попиту населення; розбалансування грошово-кредитних зв'язків; наростання системи взаємних неплатежів; зростанням кредитної напруги через зростання кредитних відсотків; нестачею грошової маси; знеціненням капіталу і активів підприємств та інвесторів, через що завмирають інвестиційні процеси; банкрутство підприємств; зростанням соціальної напруженості в суспільстві [1].

Одним з руйнівних для економіки країн наслідків кризи є знецінення активів, при цьому падіння вартості нерухомості становить близько 30-35%; зниження реальних цін на фінансові інструменти становить 50-60%, а по деяких випадках до 100%. Відновлювання зростання зайнятості відбувається майже за 5 років, а припинення спаду в економіці відбувалося майже через 2 роки [2]. Але найбезпечнішим для економіки країни є стрімке зростання реального обсягу державного боргу внаслідок скорочення доходів від діяльності фіскальних органів. Зокрема на думку О. Василика, фінансова криза – це явище, а показник її наявності – дефіцит державного бюджету [3, с.594]

Серед чинників фінансової кризи можна виділити економічні й політичні. До економічних причин належать становище та рівень матеріального виробництва в країні. Висока вартість виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, яка зумовлена великою матеріало- та енергомісткістю виробництва, високими трудовими витратами, зменшує обсяги прибутку, що призводить до скорочення фінансових доходів держави. Фінансові кризи можуть бути викликані трансформаційними процесами в економіці, тобто зміною моделі економічного розвитку, втратою конкурентоспроможності економіки. Фінансова криза може бути зумовлена також політичними причинами. Це насамперед нераціональне й неефективне витрачання коштів державного бюджету й інших ланок бюджетної системи, наявність значних сум державного боргу – як внутрішнього так і зовнішнього.

Фінансова криза може бути зумовлена також зовнішніми причинами насамперед процесами, що відбуваються на світових фінансових ринках. Рівень впливу зовнішніх факторів залежить від наявності й розмірів активів держави, розміщених на світових фінансових ринках.

Глибина кризи залежить від того, як швидко суспільства можуть їх передбачати і вжити відповідних превентивних заходів. Багатий досвід століть підтверджує, що фінансові кризи погано піддаються прогнозуванню. Практика свідчить, що не завжди вдається вжити більш менш дієвих антикризових заходів, якщо переплітаються і вступають у суперечність інтереси різних суспільних і політичних сил. Тоді криза стає затяжною, а весь тягар лягає «на плечі» населення [3].

Світова фінансова криза з якою зіткнулося суспільство у 2007-2008 рр., почалася з краху ринку іпотечних кредитів США у серпні 2007 р., ще більше поглибилася за 2008 р. і у вересні 2008 р. вступила в нову фазу – фазу рецесії економіки всього світу. Її дія відчувається всією глобальною фінансовою системою. Зокрема дедалі більшою мірою – в країнах із ринками, які формуються [4], тому що унаслідок наявних дисбалансів фінансові потрясіння можуть викликати синергитичний ефект і призвести до посилення руйнівного впливу на економіку таких країн. Ось чому уся мiрова фiнансова система потребує постійної вдосконаленості, зокрема для того щоб ефективно боротися з появами нових фінансових криз та їх наслідків.

Міжнародні фінансові організації та уряди країн активізують зусилля з розробки комплексу заходів, спрямованих на протидію наслідкам фінансової кризи та виведення економіки з рецесії. Так, лідери групи 20-ти найбільш розвинутих економік країн і країн з ринками, що фо-

рмуються, нині розробляють план довгострокових дій щодо стабілізації фінансової системи, стимулювання внутрішнього попиту і зміцнення основ регулювання через зміну нормативних документів.

Ефективність заходів щодо виведення фінансової системи із затяжної рецесії залежить від багатьох чинників. На думку директора-розпорядника МВФ Домініка Стросс-Кана [5], для запобігання переходу поточної рецесії в глобальну депресію необхідні узгоджені дії за трьома напрямками:

1. Скоординовані державні інтервенції на фінансових ринках для забезпечення потоків кредиту і підтримки рекапіталізації банків;

2. Податково-бюджетні заходи для компенсації різкого падіння приватного попиту;

3. Надання підтримки ліквідності країнам із ринками що формуються для зменшення впливу капіталу, через нову систему надання кредитів через міжнародні кредитні інститути.

В умовах світової фінансової нестабільності різко знижується спроможність країн, що розвиваються, самостійно управляти національними фінансовими системами. З огляду на це ЄЦБ було визначено так звану «трилему фінансової стабільності» (the trilemma of financial stability), згідно з якою водночас забезпечити стабільність світової та національної фінансових систем практично неможливо [6]. Роль урядів і державних регуляторів у досягненні фінансової стабільності певною мірою обмежена. Тим часом роль міжнародних організацій і наднаціональних органів регулювання у цьому процесі суттєво посилюється.

Враховуючи приведені дані слід зауважити, що формування нової міжнародної фінансової системи базується на реалізації системи заходів за такими основними напрямками:

впровадження надійного та ефективного механізму координації економічної політики на міжнародному рівні та проведення реформи нинішньої системи фінансового регулювання і контролю для запобігання екстремальних ситуацій. Цілком очевидно, що зростання вартості активів, яке припинилося в липні 2007 р., стало можливим через невідповідність кількості грошей, які знаходяться в обігу на ринках провідних країн світу, реальній товарній пропозиції у цих країнах. Саме тому відбувалися процеси інфляції активів - зайва грошова маса не відповідала обмеженій кількості товарів на фондових ринках, ринку нерухомості, фінансів тощо, що призводило до необґрунтованого зростання ціни відповідних активів. Отже, для того щоб зробити неможливим повторення подібної інфляції активів в майбутньому, потрібно відновити зв'язок між кількістю грошей в обігу та рівнем матеріального виробництва в країні. Повернення до класичного визначення грошей як еквіваленту створеної суспільством доданої вартості є, першим напрямком нової світової валютно-фінансової системи. Кожна країна має ретельно підрахувати кількість грошей в обігу та рівень виробництва матеріальних товарів та критичних послуг, причому перелік таких товарів та критичних послуг має бути однаковим для всіх країн світу. Після підрахунку потрібно вилучити з обігу гроші, які обслуговують некритичні для суспільства послуги, та емісійні, незабезпечені гроші - тобто привести монетарну базу у відповідність. Основна складність полягає у складанні переліку еквівалентних товарів та послуг, адже, саме тут провідні країни намагатимуться "завищити" власне ВВП через застосування коефіцієнтів якості виробленої продукції чи включення до переліку максимально великої кількості послуг, тощо. Саме тому, завдання складання такого переліку має отримати якомога більш незалежна від провідних країн наднаціональна установа, яку, можливо, потрібно створити. Адже ні МВФ, ні МБРР, чи БМР не є достатньо незалежними від впливу провідних країн світу. Розподіл місць у такій новій установі має приблизно порівну розподілятися між провідними країнами та країнами, що розвиваються.

Другим напрямом нової системи має стати створення нової грошової одиниці, яка матиме єдину функцію - накопичення доданої вартості, тобто, функцію резервної валюти. Така валюта не може бути національною валютою жодної країни, оскільки тоді не виключені повторення сучасної кризи - вона або приймається в обіг в усіх країнах одночасно - це утопічно на даному етапі розвитку глобалізації, або емітуватиметься певним наднаціональним інститутом, назовемо його умовно Міжнародний емісійний банк (МЕБ), під реально створену країнами світу додану вартість [7].

Ця резервна валюта не може базуватися на обсягах матеріального виробництва лише однієї країни, обсяг її емісії має визначатися на підставі рівної частки ВВП кожної країни світу.

Третім важливішим напрямом є реформування механізмів надання ліквідності й компенсаційного фінансування, зокрема на основі ефективного об'єднання валютних резервів як на

багатосторонньому так і на регіональному рівнях, прагнення уникати обтяжливості кредитів, властивої діючим механізмам.

Четвертим напрямом нової системи має стати більш жорстке регулювання світових фінансових та товарних ринків з метою заборони фінансових спекуляцій та повернення світовим ринкам їх основної функції місця для обміну активів на гроші, а не функції престижного казино. Так, наприклад, потрібно заборонити практику позичання та продажу акцій (шорт-селінг), яка використовується спекулянтами для створення панічних настроїв серед решти учасників ринку і спотворює реальну ринкову вартість акцій. Потрібно повністю змінити практику визначення ціни на сировинні товари на підставі очікувань спекулянтів, які навіть не знають як виглядає нафта! Лише виробники сировинних товарів, які фізично добувають їх, повинні мати право укладати контракти на біржі з промисловими споживачами, які потребують цих товарів для власного виробництва

Запропонована нова структура світової валютно-фінансової системи несе в собі слідуєчі переваги:

По-перше, ця система позбавляє уряди та центральні банки країн світу в односторонньому порядку приймати рішення про емісію національної валюти, незабезпеченої матеріальним виробництвом. Інфляція має суттєво призупинитися у переважній більшості країн світу.

По-друге, нова валютно-фінансова система стимулюватиме матеріальне виробництво і науково-технічну революцію, адже, забезпечити високий рівень життя та національного багатства можна буде лише за рахунок випуску нових товарів та послуг, цікавих для решти країн світу, а не за рахунок побудови фінансових пірамід.

По-третє, нарешті гроші - єдина резервна валюта - стануть асоціюватися у людей з дійсно критичними товарами, а не золотом чи діамантами, що створює якісно нове наповнення поняття "гроші". Це зорієнтує витрачання людської енергії на очищення повітря та води, пошук нових джерел енергії, виробництва якісної їжі тощо, що в цілому має покращити загальний рівень життя на планеті.

По-четверте, країни, що розвиваються, завдяки їх матеріальному виробництву, нарешті зможуть зайняти гідне їх місце у світових економічних рейтингах, що сприятиме покращенню рівня життя у цих країнах, викоріненню бідності.

По-п'яте, нова система створить умови для переходу до єдиної світової валюти, що відкриє нові можливості для розвитку конкуренції, подальшої глобалізації, побудови дійсно єдиної економічної системи світу.

Важливо зазначити, що в умовах нестабільності фінансових ринків центральні банки країн розширили напрями співпраці. Спочатку на основі обміну інформації і колективного моніторингу змін ринку, а пізніше – шляхом скоординованих кроків для забезпечення ліквідності. Складний і суперечливий перебіг світової фінансової кризи зумовив необхідність ухвалення «Основних заходів політики Євросоюзу» щодо протидії цій кризі, які включають чотири напрями підтримки національних фінансових систем [8]:

1. Гарантії. Передбачає створення стабілізаційного фонду в розмірі 200-400 млрд.євро за рахунок коштів урядів, ЄЦБ, групи великих банків і фінансових корпорацій.
2. Вливання капіталу. За рахунок коштів стабілізаційного фонду, а також у рамках спеціальних стабілізаційних програм урядів із метою рекапіталізації потерпілих фінансових установ.
3. Захист депозитів на основі надання гарантій за всіма видами банківських внесків у рамках чинного законодавства.
4. Надання кредитів ЄЦБ шляхом рефінансування на тендерній основі.

Висновки

Дослідження з розробки антикризових програм дає підстави для таких висновків:

- з урахуванням причин і наслідків виникнення світової фінансової кризи найголовнішою задачею усієї світової спільноти є побудова нової моделі устрою фінансово-кредитної системи світу;

- першочерговим напрямом діяльності міжнародних фінансових організацій для забезпечення координації економічної політики на міжнародному рівні та підвищення ефективності антикризових заходів є вдосконалення механізмів надання ліквідності, компенсаційного фінансування, фінансового регулювання та контролю; а в перспективі - створення наднаціональних органів нагляду за функціонуванням новоствореної світової фінансової системи;

- реалізація антикризових заходів ґрунтується на розроблених і затверджених широкомасштабних урядових програмах, що включають такі найважливіші напрями, як: підтримка фінансових інститутів і фінансових ринків, стимулювання економічного попиту і зниження податків, захист від безробіття та соціальна підтримка;

- в умовах нестабільності фінансових ринків центробанки країн повинні розширити напрями співпраці шляхом координації кроків для забезпечення ліквідності;

- необхідне розширення повноважень та посилення впливу фінансових регуляторів на основі вдосконалення законодавства у тому числі міжнародних правових актів.

Список використаних джерел:

1. Основи економічної теорії: політехнічний аспект: Підручник/ За ред. Г.Н. Климка та В.П. Нестеренка, - К.:Вища школа, 1997 //http://www.student-books.com.ua/content/view/8/50/1/74.
2. Carmen M. Reinhart, Kenneth S. Rogoff. The Aftermath of Financial Crises. National Bureau of Economic Research. 1050 Massachusetts Avenue, Cambridge, MA 02138.
3. Василик О.Д. Теорія фінансів. Навчальний посібник. К.:Вища школа, 2000.-364с.
4. Експерти розповіли про світову фінансову кризу та її наслідки //http://www.politarena.org.ua/2008/10/11/eksperti_rozpozvli_pro_svtovu_finsovu_krizu_ta_nasltdki.html.
5. Финансовый кризис. Обзор МВФ, 15 декабря 2008 года. Режим доступа: <http://www.imf.org>.
6. Schoemaker. Dirk. Paper prepared For CFS-IMF cjinference «A financial stability framework for Europe: managing financial soundness in an integrating market» Frankfurt, 26 September, 2008. Режим доступа: <http://www.imf.org>.
7. Нова велика депресія: якою буде майбутня світова валютно-фінансова система. Савченко О.В. д. е. н., професор. 17 березня 2009 р. Режим доступу: http://www.epravda.com.ua/publications/49be638025a13/view_print/.
8. Режим доступу: <https://www.credit-suisse.com/global/en/>.

Рецензент: Б.Г.Білопольський
д-р екон. наук, ПДТУ

Стаття надійшла 26.11.2009

УДК 368.01

Бичина Ю. С.¹

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВИХ ВІДНОСИН СУБ'ЄКТІВ СТРАХОВОГО РИНКУ

У статті проаналізовані різні підходи до визначення сутності фінансових відносин. Наведено авторське визначення термінів «фінансові відносини», «фінансові відносини суб'єктів страхового ринку».

Ключові слова: відносини, фінансові відносини, страховий ринок, фінансові відносини суб'єктів страхового ринку.

Бычина Ю.С. Теоретико-методические подходы к определению сущности финансовых отношений субъектов страхового рынка. В статье проанализированы различные подходы к определению сущности финансовых отношений. Представлено авторское определение терминов «финансовые отношения», ««финансовые отношения субъектов страхового рынка».

Ключевые слова: отношения, финансовые отношения, страховой рынок, финансовые отношения субъектов страхового рынка.

Yu.S. Bychina. The theoretical and methodological approaches to determining the essence of financial relations of the subjects of insurance market. This article analyzes different approaches to defining the essence of financial relations. The author deduced

¹ асистент кафедри фінансів, Кримський економічний інститут ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», м. Сімферополь